

Pleidooi voor afschaffing opdrachtgeversauteurs- en opdrachtgeversmodellenrecht

Anouk Siegelaar, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO)

De Auteurswet legt niet voor niets de auteursrechten bij de maker: deze kan bepalen wat er met zijn werk gebeurt en hoe dat verder wordt geëxploiteerd. De Auteurswet waarborgt daarmee dat de maker zijn inkomsten kan verdienen met zijn werk en de zeggenschap behoudt. Steeds meer komt dit onder druk te staan doordat (grotere) opdrachtgevers en exploitanten bij de opdrachtverstrekking verlangen dat makers op voorhand al hun rechten overdragen en afstand doen van hun persoonlijkheidsrechten. Vaak zijn zij niet in staat daarvoor een redelijke vergoeding te bedingen, en bovendien wordt hen daarmee de mogelijkheid ontnomen om bij de verdere exploitatie of doorontwikkeling van het werk betrokken te zijn.

Het voorontwerp Auteurscontractenrecht beoogt deze onevenwichtigheid te corrigeren en de makers in een betere onderhandelingspositie te brengen. De middelen die het voorontwerp de makers biedt, gelden echter niet voor de fictieve makers ex. art. 7 (werkgevers) en art. 8 Aw (opdrachtgevers).

In haar aanvullend advies op het voorontwerp Auteurscontractenrecht van 16 februari 2011 gaat de Commissie Auteursrecht nader in op onder andere het fictieve makerschap en met name artikel 8 Auteurswet, het zogenaamde opdrachtgeversauteursrecht. Naar mijn mening volledig terecht stelt de Commissie vast dat “dit een onbegrijpelijk artikel is, dat ook vanuit internationaal perspectief eigenaardig is, en dat het een problematische toepassingsomvang kent” [par. AS].

Al eerder heeft de BNO in haar reactie aan het Ministerie van Justitie¹ gewezen op de strijdigheid van artikel 8 Aw met het voorontwerp en heeft zij er tevens op gewezen dat niet alleen artikel 8 Aw in dit verband aanpak behoeft, maar tevens het Benelux Modellenrecht.

In haar laatste reactie heeft de Commissie Auteursrecht de door de BNO geconstateerde tegenstrijdigheid tussen artikel 8 Aw en het voorontwerp erkend, maar pakt vervolgens niet door en stelt dat het wellicht een brug te ver is om nu over te gaan tot afschaffing van artikel 8 Aw.

De BNO meent dat het negeren van de problematiek van het opdrachtgeversauteurs- en -modellenrecht niet langer kan voortduren, nu dit ook nog eens volledig ondermijnt wat het voorontwerp beoogt, namelijk een bescherming en betere onderhandelingspositie van individuele makers met hun opdrachtgevers.

Hierna zal nogmaals kort uiteengezet worden waarom.

¹ <http://www.internetconsultatie.nl/auteurscontractenrecht/reactie/a1c335e3-a8c9-4197-b961-d6704dd542df>

1. Fictief makerschap via het modellenrecht

Alvorens op artikel 8 Aw en het voorontwerp in te gaan dient eerst naar het modellenrecht gekeken te worden. Indien de wetgever daadwerkelijk de positie van de individuele maker wil versterken, dan zal niet alleen de Auteurswet aangepast moeten worden (zie ook hierna m.b.t. art. 8 Aw), maar ook het opdrachtgeversmodellenrecht uit het Benelux Verdrag voor de Intellectuele Eigendom (BVIE). De uitleg die aan deze bepaling op basis van recente jurisprudentie wordt gegeven, komt er kort gezegd op neer dat makers die in opdracht een werk maken dat vatbaar is voor een modelrecht, hun auteursrechten kwijtraken aan de opdrachtgever. De modelrechten zijn sinds de laatste wetswijziging uitgebreid tot een grote diversiteit van werken, waardoor niet alleen traditionele modellen eronder vallen, maar nagenoeg alle voortbrengselen die op bestemd zijn om op industriële schaal te worden vervaardigd en verhandeld. Denk hierbij dus niet alleen aan meubels, kleding, gebruiksvoorwerpen, verpakkingen en dessins, maar ook aan logo's, websites en foto's, kortom alle industriële en visuele vormgeving. Zonder een aanpassing van de Benelux modellenwetgeving uit het BVIE hebben makers van deze werken helemaal niets aan het voorontwerp auteurscontractenrecht: zij zijn hun auteursrechten via het modellenrecht hoe dan ook kwijt².

Artikel 3.8 lid 2 BVIE

Indien een tekening of model op bestelling is ontworpen, wordt, behoudens andersluidend beding, degene die de bestelling heeft gedaan als ontwerper beschouwd, mits de bestelling is gedaan met het oog op een gebruik in handel of nijverheid van het voortbrengsel waarin de tekening of het model is belichaamd.

Artikel 3.29 BVIE

Wanneer een tekening of model onder de omstandigheden als bedoeld in artikel 3.8 werd ontworpen, komt het auteursrecht inzake bedoelde tekening of model toe aan degene die overeenkomstig het in dat artikel bepaalde als de ontwerper wordt beschouwd.

Op basis van deze twee bepalingen liggen de auteursrechten op een in opdracht besteld ontwerp waarop een modelrecht rust, bij de opdrachtgever. In de jurisprudentie is uitgemaakt dat dit niet alleen geldt voor gedeponeerde modellen, maar tevens voor niet-gedeponeerde modellen³.

Hieruit wordt door sommigen de conclusie getrokken⁴, dat alle werken die in opdracht worden vervaardigd en vatbaar zijn voor een niet-geregistreerd modelrecht, volledig, inclusief de auteursrechten, bij de opdrachtgever liggen als de maker geen andersluidende afspraken heeft gemaakt. Dit rijmt niet met de grondgedachte van het voorontwerp en bovendien wordt dit standpunt ook niet door iedereen gedeeld⁵. Ook is met de bepalingen uit de modellenwet nooit bedoeld om een belangrijke wijziging aan te brengen. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid zou in het kader van het voorontwerp het voortouw moeten nemen om dit artikel 3.8 lid 2 BVIE buiten werking te doen stellen.

2 Dit geldt overigens zowel voor individuele, zelfstandig werkende auteurs, als voor rechtspersonen zoals ontwerp- en reclamebureaus.

3 22 juni 2007, Benelux Gerechtshof (Electrolux-Sofam) NJ 2007, 550, B9 4331, en 3 februari 2009, Gerechtshof Amsterdam (Voortman-HS Design) LJN BH 2939, B9 7581.

4 Opdrachtgeversauteursrecht, D.J.G. Visser – AMI 2009-3, p. 97-98

5 Reactie opdrachtgeversauteursrecht, dank je de koekoek! Vincent van den Eijnde – AMI 2009-5, pag.182-185.

Een andere reden waarom art. 3.8 lid 2 BVIE afgeschaft zou moeten worden, is dat het Europese Gemeenschapsmodellenrecht een dergelijk opdrachtgeversmodellenrecht niet kent en dus de onmogelijke situatie ontstaat dat er meerdere rechthebbenden zijn op een enkel werk: de auteursrechten op eenzelfde ontwerp dat in opdracht is gemaakt zijn krachtens het BVIE in handen van de opdrachtgever, maar tegelijkertijd onder het Gemeenschapsrecht in handen van de ontwerper.

Het lijkt thans ook het juiste moment om niet alleen tot afschaffing van art. 3.8 lid 2 BVIE, maar helemaal tot afschaffing van de Benelux-wetgeving voor modellen over te gaan, nu het Europese Modellenrecht materieel inhoudelijk bijna identiek is, en alleen ten aanzien van het opdrachtgeverauteursrecht (in Nederland, en in België ook nog t.a.v. het werkgeversauteursrecht) rechtsonzekerheid creëert⁶.

Wil de wetgever dus ook auteurs van werken die vatbaar zijn voor modelrechten bescherming van het auteurs(contracten)recht toekennen, dan zal eerst art. 3.8 lid 2 BVIE moeten verdwijnen.

2. Fictief makerschap ex artikel 8 Aw

De Auteurswet kent zoals vermeld haar eigen ‘opdrachtgeversrecht’, en wel in artikel 8 Aw:

Artikel 8 Auteurswet

Indien eene openbare instelling, eene vereeniging, stichting of vennootschap, een werk als van haar afkomstig openbaar maakt, zonder daarbij eenig natuurlijk persoon als maker er van te vermelden, wordt zij, tenzij bewezen wordt, dat de openbaarmaking onder de bedoelde omstandigheden onrechtmatig was, als de maker van dat werk aangemerkt.

Deze regeling komt erop neer dat wanneer een maker met zijn opdrachtgever juist geen afspraken heeft gemaakt over de rechten of over naamsvermelding, en de opdrachtgever het werk als afkomstig van zijn eigen onderneming openbaar maakt, de auteursrechten automatisch bij de opdrachtgever liggen. De jurisprudentie over dit artikel is beperkt en verdeeld, net als de meningen van de juristen⁷.

Het voorontwerp beoogt nu juist dat de rechten a) niet overdraagbaar zijn zolang de maker bij leven is, en b) een exclusieve licentie enkel schriftelijk, bij akte kan worden verstrekt.

Door art. 8 Aw in combinatie met het voorontwerp te handhaven, heeft een opdrachtgever er belang bij om, sterker nog, wordt hij beloond door juist géén afspraken te maken. In dat geval kan hij zich nl. op art. 8 Aw beroepen en beschikt hij alsnog over de volledige én overdraagbare auteursrechten, zonder akte. Het enige wat een opdrachtgever hoeft te doen, is dus te weigeren iets te tekenen, maar de maker wel de opdracht uit te laten voeren en vervolgens het werk als afkomstig van zijn onderneming openbaar te maken. Een andere risico is dat een opdrachtgever een maker zal dwingen contractueel in te stemmen met een eerste openbaarmaking door de onderneming onder diens naam, waarmee eveneens mogelijk de onoverdraagbaarheid wordt ontdoken (niet geheel zeker).

6 - Reactie opdrachtgeversauteursrecht: een (Belgische) reactie, Hendrik Vanhees – AMI 2009-5, pag.179-181.

7 - Artikel 8 Auteurswet: Van onderschoven kindje tot zorgenkindje, L. Heslenfeld en C. Mastenbroek – IER 2004-3, p. 193-201

- Artikel 8 Auteurswet moet blijven bestaan, reactie op bijdrage van L. Heslenfeld en C. Mastenbroek, Mireille Oclin – IER, 2004-5, p. 317-319

- Naschrift bij M. Oclin, L. Heslenfeld en C. Mastenbroek, IER 2004-5, 72

- Overdracht van auteursrecht op logo's: wenselijk!, Prof. mr. D.J.G. Visser – AMI 2006/5, pag. 145-150;

- Overdracht van auteursrecht op logo's: onwenselijk!, Vincent van den Eijnde en Anouk Siegelaar – AMI 2006/6, p. 200-201.

Dit is aan alle kanten in strijd met de grondgedachte van het voorontwerp en artikel 8 Aw dient dan ook komen te vervallen. Gebeurt dat niet, dan zou het aangepast moeten worden in de zin dat de opdrachtgever ex artikel 8 Aw hooguit een exclusieve licentie verkrijgt, waarop verder alle regels van het voorontwerp zonder uitzondering van toepassing zijn. Dat dit ook in het kader van internationale wetgeving is toegestaan, blijkt onder meer uit de European Copyright Code, waar voor opdrachtsituaties in een exclusieve licentie wordt voorzien (art. 2.6., AMI 2010/4, pag. 120-126).

3. Conclusie

Handhaving van art. 8 Aw in zijn huidige vorm én handhaving van art. 3.8 lid 2 BVIE zijn duidelijk strijdig met de grondgedachte van het voorontwerp, te weten dat makers alleen schriftelijk exclusieve exploitatierechten kunnen verstrekken, nu deze bepalingen een automatische auteursrechtoverdracht bewerkstelligen in situaties waarin juist geen schriftelijke afspraken zijn gemaakt.

En ook wanneer de niet-overdraagbaarheid van het auteursrecht en de periodieke opzegbaarheid van exclusieve licenties uit het voorontwerp zouden worden geschrapt, dan nog is er de noodzaak om artikel 8 Aw aan te pakken, in tegenstelling tot wat de Commissie Auteursrecht meent. Daarbij zal eerst art. 3:28, lid 2 BVIE moeten verdwijnen, wil de maker van werken die vatbaar zijn voor een modelrecht überhaupt nog de bescherming van het auteurs(contracten)recht kunnen genieten.

De hiervoor geschetste problematiek van het opdrachtgeversauteurs- en –modellenrecht werkt rechtsonzekerheid in de hand en hoe het wetsontwerp ook uitpakt, dit is hét moment om ontwerpers, illustratoren, fotografen, journalisten, tektschrijvers etc. in dezelfde positie te plaatsen als alle overige makers: dat zij zelf kunnen bepalen wanneer en hoe zij hun rechten regelen in een opdrachtsituatie.

AS